

Quality in Conference Interpreting

Spanyolország, Almuñecar, 2001. április 19–22.

Szabari Krisztina

A tolmácsolástudomány és a nemzetközi tolmácsvilág ez évi legrangosabb eseményét a Granadai Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke szervezte a Granadától mintegy 80 km-re fekvő csodálatos tengerparti városkában, Almuñecarban 2001. április 19. és 22. között. A konferencia, ahogyan az a címében is szerepelt, mindenekelőtt a konferenciatolmácsolás minőségével foglalkozott.

Az almuñecari kultúrház nagytermében mintegy 220 résztvevő volt jelen a világ számos országából. Természetesen a résztvevők többsége, mintegy fele a spanyolországi egyetemekről és a spanyol konferenciatolmácsok köréből került ki, de érkeztek résztvevők Hongkongból, Kínából, Japánból, az Egyesült Államokból, néhány dél-amerikai országból, Franciaországból, Ausztriából, Olaszországból, Dániából, a skandináv országokból, Svájcban, valamint a közép-európai EU-tagjelölt országokból is. A konferencia szervezői a tolmácsolástudomány „klasszikusait” hívták meg vendéglőadónak, így a francia Daniel Gile-t, a svájci Barbara Moser-Mercert, az osztrák Ingrid Kurzot és a finn Jorma Tomolát. A konferencia jelentőségét növelte, hogy a résztvevők között sok gyakorló tolmács volt (elsősorban AIIC-tagok), így az almuñecari találkozó igazi fórumot jelentett a gyakorló tolmácsok, a tolmácsoláskutatók és -oktatók számára. Öröndetes, hogy a résztvevők között nagy számban voltak jelen olyanok, akik mind a három területet sikerrel művelik. A vendéglőadók 60 perces előadásokat, a résztvevők 30 perces előadásokat tartottak. A munka a konferencia két napján plenáris ülésen, egy napján pedig két szekcióban folyt. A rendezők angol és spanyol színrontolmácsolást biztosítottak.

Az előadások valamilyen formában mind a minőség témaköréhez kapcsolódtak. Több előadó kezdte mondanivalóját annak megállapításával, hogy a „minőség” rendkívül nehezen befogható, nagyon relatív fogalom, hiszen mérése, különösen a tolmácsolás esetében mindig csak „ott és akkor” lehetséges. A minőségről különböző véleményt alkot a releváns felhasználó, a tolmácskollégák, a megbízó (konferenciaszervező), a tolmácsoláskutató és maga a tolmács (önértékelés, „*job satisfaction*”).

D. Gile a minőség három fajtáját különböztette meg: az önmagában vett minőséget (*quality per se*), ahogyan azt a felhasználó érzékeli és értékeli, a minőséget mint függő változót (*quality as dependent variable*), valamint a minőséget az oktatásban (*quality in training*). Felhívta a figyelmet arra, hogy a felhasználó által érzékelt minőség (*quality as perceived by the user*) gyakran más, mint a ténylegesen biztosított minőség (*quality as given to the user*). A minőség

tulajdonképpen nem más, mint az egyes elemek (prozódia, verbális és nem verbális elemek, koherencia, tartalmi hűség stb.) helyzettől függő súlyozott átlaga. Problematikus terület a minőség mérése is, melynek legfőbb eszközei a kérdőíves felmérés és az interjúkészítés. A kérdőíves felmérés különböző eredményeket hoz aszerint, hogy a megkérdezettek már az elején tudják, hogy ki kell tölteniük a kérdőívet, vagy pedig csak az elhangzott tolmácsolás után kéri meg őket erre. Előző esetben ugyanis nem „releváns felhasználóként” figyelnek, tehát nem a mondanivalót figyelik, hanem csakis és kizárólag a tolmácsot. Más és más az eredmény aszerint is, hogy a kérdőívben megfogalmazott kérdések mennyire nyitottak, mekkora mozgásteret biztosítanak a válaszadónak. Számos felmérés bizonyítja azt is, hogy a válaszadók különböző érzékenységet mutatnak attól függően, mennyire gyakorlott konferencialátogatók, illetve tolmácsolás-fogyasztók. A tapasztalat szerint a kezdő tolmácsoláshallgatók inkább „szó- és nyelvtanközpontú” hozzáállást mutatnak és teljességet követelnek a tolmácstól, míg a gyakorlott konferencialátogatók sokkal nagyobb súlyt fektetnek a logikai összefüggésekre, az értelem és a lényegi mondanivaló visszaadására.

Gile egy további érdekes összefüggésre hívta fel a figyelmet: két beszélő között gyakran fordul elő, hogy a nem célirányos, nem kellően „vevőközpontú” kommunikáció következtében a mondanivalónak akár 60 százaléka is elvész. Előfordulhat, hogy a tolmács ezt feljavítja és biztosítja a mondanivaló 50 százalékos átmentését, azonban ez a felhasználó számára még mindig messze van az elvárt 100 százaléktól, és a forrásnyelvi ismeretek hiánya miatt nem tudatosul benne, hogy ennek oka nem a tolmács, hanem a beszélgetőpartner hibás kommunikációja.

A bolognai egyetem oktatója, a gyakorló tolmács M. Viezzi a politikai kommunikáció tolmácsolásának sajátosságairól beszélt. A politikai kommunikáció és a nyelv sajátos viszonyban vannak, hiszen nagyon gyakran nem az számít, amit kimondanak, hanem az üzenet éppen az, amit nem mondanak ki. A politika nyelve kevésbé konkrét, mindig lehetőséget hagy az utólagos magyarázatra, pontosításra. A politikában sok esetben a nyelv teremti meg az eseményt azáltal, milyen módon, milyen nyelvezettel írja le a valóságot. Sokszor fontosabb, hogyan mondanak el valamit, mint maga a mondanivaló. A politikai tolmácsolásnál a szavaknak nagy a jelentőségük, hiszen bizonyos üzenetekhez bizonyos szavak tartoznak, és e szavak szinonimái már nem váltják ki ugyanazt a hatást. A „hívó szónak”, a bizonyos asszociációkat elindító szónak a politikai diskurzusban sokkal nagyobb a jelentősége.

Több előadás tett kísérletet a tolmácsolás kritériumainak, illetve paramétereinek meghatározására. Kisebb-nagyobb hangsúlyeltolódásoktól eltekintve ezek a következőkben foglalhatók össze: érthetőség, az üzenetátvitel pontossága (hűség), a célnyelvi szöveg belső összetartó ereje (kohézió, koherencia), teljesség, beszédmodor, nyelvhelyesség, folyamatos beszéd (hezitációs szünetek, glosszolálik nélkül), dikció, hangminőség, akcentus, nem verbális kommunikáció (a verbális és nem verbális kommunikáció kongruenciájának fontossága: a kézjáték és az arckifejezés ne ellentételezze a mondanivalót!).

Érdekes kísérletről számolt be a szintén bolognai egyetemről érkező

G. Garzone. Egy bizonyos felhasználói csoporttal kérdőívet töltetett ki a tolmácsolással kapcsolatos általános elvárásairól. A megkérdezetteknek az általa megadott paramétereket rangsorolniuk kellett. A tolmács idegen akcentusának a megkérdezettek nem tulajdonítottak jelentőséget, ezt a szempontot az utolsók között említették, első helyre helyezve a szöveghűséget és a koherenciát. Ezt követően ugyanazt a tolmácsolt szöveget játszották le nekik kétszer egymás után magnófelvételtől, az egyiket anyanyelvi tolmáccsal, igényes dikcióval, a másikat akcentussal beszélő, rosszul hangsúlyozó tolmáccsal előadva. Noha a szöveg mindkét esetben pontosan ugyanaz volt, a hallgatóság az „akcentusos” előadást kevésbé érezte pontosnak és koherensnek. Az idegen akcentus mintha növelné a befogadó érzékenységét, éberségre intené, gyanút keltene benne, hogy „Vigyázz, nem biztos, hogy jó, amit hallasz!”.

B. Moser-Mercer elsősorban a munka- és foglalkozáspszichológia oldaláról vizsgálta a minőséget, amely mindig a külső körülmények függvénye is. A minőség mérésekor véleménye szerint fontos elemezni magát a tolmácsolási feladatot és az annak során jelentkező szubjektív (a tolmács felkészültségével, előzetes ismereteivel stb. kapcsolatos) és objektív (kabinméret, szellőzés, látási viszonyok, mikrofon, fülhallgató stb.) feltételeket. Mindez nagyban meghatározza, mekkora stressznek lesz kitéve a tolmács, mennyire fogja magát jól érezni munkavégzés közben, ami nagyban befolyásolja a tolmácsolás minőségét is.

A finn M. Sunnari a kezdő és a gyakorlott szakember jellemzőit, a szakértelem és a professzionalitás kialakulását vizsgálta a tolmácsolásra vetítve. A gyakorlott szakember képes több feladatot végezni párhuzamosan (pl. figyelni a technikai berendezésre, jegyzetelni és tolmácsolni), hatékonyabban kezeli az új, váratlan helyzeteket, gyorsabban hoz döntéseket, jobb előrejelzéseket ad mint az újonc, hamarabb átlátja a feladat lényegét és az esetleges problémákat szélesebb összefüggésekbe tudja helyezni. Mindez a tolmácsokra is igaz. A gyakorlott tolmácsok az általa végzett kísérletekben kevesebb mondatot hagytak befejezetlenül, jobban tömörítették a mondanivalót, folyamatosabban beszéltek, természetesebb volt a beszédtempójuk, a kezdők ezzel szemben gyakran nem fejezték be a mondatot, állandóan helyesbítettek (akkor is, ha ez szükségtelen volt), többször fordították le a példákat, mint azt, mit is kívánnak illusztrálni a példával, a kihagyások esetlegesek voltak (nem az döntötte el, lényeges vagy kevésbé lényeges elemről van-e szó), gyakran fogalmaztak kétértelműen, vagy túlságosan általánosítva, banalításokat hangsúlyozva. Az előadó véleménye szerint a tolmácsolásoktatásban fontos figyelembe venni a pszichológiának a szakértelem fejlődésével, a professzionalizmus kialakulásával kapcsolatos megállapításait.

B. Strolz, az AIIC (Konferenciatolmácsok Nemzetközi Szövetsége) oktatásfelelőse előadásában arról beszélt, mit tart fontosnak az AIIC a tolmácsképzéssel kapcsolatban. Az AIIC képzéssel kapcsolatos elvárásai a következők: a konferenciatolmácsok képzése csak posztgraduális keretek között történjen (a képzésben résztvevők rendelkezzenek felsőfokú végzettséggel), a képzést mindig előzze meg komoly felvételi vizsga, a bizottságban kapjanak helyet gyakorló konferenciatolmácsok, a tantervek és tanmenetek összeállításánál, a nyelvpárok kiválasztásánál mindig szem előtt kell tartani a piac igényeit, a képzés során a

konszekutív (hosszú szakaszos) tolmácsolás előzze meg a szimultán tolmácsolást, ne kezdhessen el szimultán tolmácsolni az, aki nem rendelkezik a megfelelő konszekutív technikával, különben csak „papagáj” lesz belőle, a tanterv mindig tartalmazza a szakmai etika és gyakorlat elemeit, hiszen ezek ismerete nagyban meghatározza, ki a profi és ki marad örökre amatőr, az oktatást kizárólag nagy tapasztalatú, reflexióra képes gyakorló konferenciatolmácsok végezzék (semmiképpen sem nyelvtanárok) és a záróvizsgán a bizottságban olyan gyakorló tolmácsok is kapjanak szavazati jogot, akik a vizsgázókat nem tanították.

Az almuñecari konferencia ismételten megmutatta, hogy a tolmácsolással foglalkozó kutatóknak és gyakorlati szakembereknek van mondanivalójuk egymás számára. A konferencián megerősítést nyert a kialakulóban levő tolmácsolástudomány interdiszciplináris jellege, hiszen a kommunikációs tudományok, a kognitív tudományok, a pszichológia, a nyelvészet és a szociológia felismeréseit egyaránt hasznosítja.

A konferencia hangulata kiváló volt, amihez nagyban hozzájárult Almuñecar szépsége, a tengerpart közelsége és a csodálatos tavaszi időjárás.